

הרב יוחנן דוד סלומון

כיצד מחזירים אהבת תורה בתלמידים?

בעוד אני טרוד במחשבותי מה ואיך לדבר באסיפת המורים לגמרא, נזכרתי לפתע ברי פנחס הגימלאי המתפלל אתי באותו בית כנסת. ר' פנחס לימד גמרא כל ימיו, ובוודאי אוכל להנות ממנו עצה ותושיה. ואכן, מיד לאחר תפילת ערבית נטפלתי אליו ללוותו לביתו.

"ר' פנחס", אמרתי לו, "ביקשו ממני לדבר לפני מורים לגמרא על דרכים להחדרת אהבת תורה בליבות התלמידים. מורה ותיק כמוך, שעסק בהרבצת תורה שנים רבות כל כך, בוודאי יש באמתחתך כמה עצות טובות להעניק לי, כדי שאוכל להציע אותן לפני חברים לעבודת הקודש הנזקקים אף הם, כמוני, לאותו דבר".

"דבר קטן", עונה ר' פנחס בלשון סגי-נהור, "ימילתא זוטרתא אתה שואל, איך להאחיב את התורה על התלמידים. הרי אהבת תורה היא היסוד והבסיס של הכל, ובלעדיה כל עמלנו עם התלמידים הוא כחריש באדמת טרשים, וכל התורה שהצלחנו ללמדם אינה אלא מבנה רעוע חסר יסוד שאינו עומד ברוח מצויה. רק אהבת תורה יכולה לשמר אצל התלמיד את מה שאנחנו מלמדים אותו, ורק היא יכולה להבטיח שגם כאשר יסיים את חוק לימודיו אצלנו, עד כי יזקין, עדיין ירצה לפתוח ספר וללמוד.

שפר חלקו של מורה למתמטיקה ולאנגלית, פטור הוא מן ההכרח להאחיב את מקצועו על התלמיד. תלמיד הרוצה לסמוך את פרנסתו בעתיד על מקצוע כלשהו כמהנדס, רואה חשבון, וגם כטכנאי והנדסאי, יש לו מניע חזק ללמוד ולשים ליבו אל המקצוע הלימודי שבו תלויים מעמדו ופרנסתו לעתיד. אין המורה המקצועי צריך למשוך את ליבו בנימוקים אידיאולוגיים. לא זהו חלקם של מרביצי התורה. הללו אינם פונים אל השכל בלבד, אלא אל הלב, ושפת הלב שונה היא משפת השכל. אהבה שייכת ללב. אותה אין מעוררים בפיתוי של כסף ומעמד".

"יובמה אפשר לעורר את האהבה בלב?" אני שואל.

"חביבי", עונה ר' פנחס, "אהבה אין מעוררים, אהבה מתעוררת. נדמה לי שזה כתוב בשיר השירים. אהבה מתעוררת מכוח עצמה. אבל אל תסיק מזה שלכן פטורים אנו מכל עשייה. יש בכוחנו לגרום להתעוררות הזאת שתרחש מעצמה. הנה בבית המרחץ שבשכונה מרוקנים לעתים מזומנות את המקוה ומנקים אותו היטב. ואיך ממלאים אותו מים הראויים לטבילה? אין פותחים מעליו שום ברז, אלא מוסיפים מים אל האוצר, אוצר מי הגשמים, שהוא המקוה הכשר, המקורי, והמים שבו מתגברים והולכים, ועולים על גדותיהם, והם משתפכים אל המקוה הנקי וממלאים אותו. הבנת?"

"לא!" אני מודה בבושת פנים, "אינני מבין מה עניין מילוי מקוה כשר לאהבת תורה".

"פשוט מאוד", אומר ר' פנחס, "הרב המלמד תורה צריך להיות מלא כל כך אהבת תורה, עד שזו תגלוש ותעלה על גדותיה ותציף את ליבו של התלמיד".

"לא", ממשיך מיד ר' פנחס, "אינני משתעשע בדימויים מופשטים. אני אספר לך על מורים שראיתי אותם בעבודתם, עבודת הקודש, ואז תבין למה אני מתכוון. הנה מצלצל הפעמון לסיום של שיעורים מצורפות, והכיתה משוחררת להפסקה. גרונו הניחר של המורה זועק לכוס תה חם, אבל המורה נשאר בחדר הכיתה להסביר את העניין שהתקשו בו שני תלמידים אשר רצו באמת לדעת את התשובה לשאלתם. המורה הפסיד אמנם את כוס התה, אבל התלמידים שנכנסו לכיתה לקראת השיעור הבא וראו את המורה מסביר בחום ליבו את הגמרא, קלטו בצורה לא ישירה, אבל מודגמת היטב, מהי אהבת תורה, מהי אהבת האמת, ומה מוכן אדם להקריב בשביל תוספת הבנה ובהירות בעניין אחד בגמרא.

אותו מורה היה נכנס לשיעורו הראשון בכיתה, חוזר על השאלה ששאל ביום אתמול תלמיד פלוני, ומספר עד כמה התחבט כל הערב בפתרון הקושי שהתלמיד העלה, ולא נחה דעתו עד שטילפן לאחד מגדולי התורה, ואת התשובה הוא שוטח בהרחבה לפני הכיתה כשעיניו בורקות משמחת התרת הספיקות. הוא לא אמר להם שצריך לאהוב את התורה, הוא רק הדגים להם זאת בצורה משכנעת. עד קצה הכיתה היה מהלך באריות כאשר הבחין שהניחו ספר חול על ספר קודש, ובשיעורים ראשונים בכיתה חדשה היה שולח תלמידים ליטול ידיהם לאחר שנגעו באמצע השיעור ברגלם החשופה, או גרדו בראשם בין השערות, וכדומה. היה מקפיד לנשק ספר קודש שנפל. כך המחיש בצורה טבעית את קדושת התורה ואת חיבתה.

אם דוגמאות אלה אינן מספיקות, אספר לך על מורה שעבד אתנו, ר' מאיר זכרנו לברכה. יום אחד הוא סיים את עבודתו בשעת צהריים מוקדמת ונסע הביתה. גם בהגיעו הביתה לא הסיח דעתו מן התורה שלימד באותו יום. והנה גילה, לחרדתו, שהסביר דבר אחד בצורה מוטעית. הוא טילפן מיד לבית הספר כדי לוודא שהכיתה עדיין לומדת, הזמין מונית ונסע לבית הספר. הוא נכנס לכיתה בתום שיעור באחד ממקצועות החול, התנצל על טעותו והסביר יפה את העניין בצורה נכונה. שאלתי אותו לאחר מכן מה פשר הבהילות הזאת, ומדוע לא יכול היה לחכות בנחת עד שיעורו ביום המחרת. הוא ממש התרגש כשענה לי: 'אתה יודע מה זה לישון לילה שלם עם טעות?! כל רגע שאפשר להקדים לתקן אותה יש להקדים'.

גם אם לא אמר את הדברים האלה ממש לתלמידים, דומני שהם קלטו דוגמה מובהקת של אהבת אמת לאמת, אמת מצד עצמה ללא רווחים אחרים. אין ספק שאצל התלמידים, אם לא אצל כולם אז לפחות אצל חלקם, התעוררה מידת האמת ואהבת תורת אמת, גם אם לא נאמרה שום מילה ישירה על כך. כך ממלא אוצר מי הגשמים הטבעי, הטהור, את בריכת המקוה הריק, והופך גם אותו למקוה כשר, מטהר.

אגב, בריכת המקוה שסיימו לנקות אותה, חייבת להיות ריקה לגמרי מכל מים כאשר מתחיל התהליך של עליית מי האוצר וגלישתם לתוך המקוה. אם נמשיך את ההשוואה, נוכל להפיק ידע חינוכי חשוב גם לגבי התעוררות אהבת התורה אצל התלמידים למראה הדוגמה של רבותיהם".

"תאר לך שכאשר אתה פותח את הגמרא כדי ללמד תורה לתלמידך ולהמשיך את שלשלת העברת התורה מדור לדור, יושב מולך תלמיד, עיניו נעוצות בך ובדף הגמרא, אבל מוחו נמצא במקום אחר. אמש עד שעה מאוחרת, או עד השעות הקטנות של אחר הצהריים, הוא צפה בתיבת הקסמים המפתה, וראשו מלא על כל גדולתו בחוויות נבובות. הוא ראה סרטי פעולה וסרטי חשק ושאר מראין בישין, ומוחו מעלה גרה את המראות הללו גם כשהוא כביכול מאזין לך. הוא נזכר במרדף המרגש של נידת המשטרה אחרי מכונית הפושעים במהירות של מאה וששים קמ"ש, והנה בדיוק בעיקול הצר של הדרך מופיעה מולם משאית ענק החוסמת את דרכם. וכשהוא משחזר את התרגשותו מן המראה, אתה מנסה לעניין אותו בבעיה אם היאוש של בעל האבידה התרחש לפני, או אחרי, שהמוצא הרים את האבידה, ובהבדל ההלכתי הנובע מכך. אצל תלמיד כזה אתה מובס מראש, אין לך סיכוי".

"טרקטוריסט שעבד יום שלם על דחפור עם מנוע דיזל בן מאות כוחות סוס, לא יכול בתום עבודתו לשבת בקונצרט ולהנות מנגינת כינור עדינה. העדינות השכלית וההינחות המעמיק של ספרות, וצמיחה של ערכים רוחניים נעלים, אינם יכולים לעמוד בתחרות נגד ריגושים עזים תוצרת תעשיית החוויות המלאכותיות המקושטות בצבע ובצליל. חוויות אלה זורמות בשפע לכל מי שנצמד אל ספק-החוויות האלקטרוני, וממלאות את מוחו בחומר של לא-כלום הדוחה קליטה של חומר בעל ערך, ומונע התפתחות פנימית. ועוד לא הזכרנו טומאה וטהרה. רק בתוך ראש נקי יכולה להתרחש תהודה לאהבת התורה של הרב".

"אנחנו יכולים לשוחח על הנושא הזה כל הלילה, אבל אוכל לסכם אותו בקצרה ולומר, כי רק שיתוף בין מורים אוהבי תורה לבין הורים שטובתם הרוחנית של ילדיהם לנגד עיניהם ומוכנים הם להקריב למענם, רק שיתוף כזה יכול לספק את הרקע שיניב התעוררות טבעית של אהבת תורה אצל התלמידים".

עד כאן הסיח לפני ר' פנחס הגימלאי.

"ישר כוחך", הפטיתי, והודיתי לו במילים חמות, "יש עתה עמדי חומר רב למחשבה ולשיחה באסיפת המורים לגמרא".

* * *

"כל העוסק בתורה – יסורין בדלין פפנ... וכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק – הקב"ה עניא עליו יסורים ככעורין" (ברכות ה, ע"א).

* * *

"אבר שפואל בר אונאי עשעיה דרב: גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידים שנאמר... (סנהדרין פד, ע"ב).